

IRAK'TA SARAY İÇİ DARBE

SADDAM HÜSEYİN VE İKTİDARA GELİŞİ

Saddam Hüseyin iktidara geldikten hemen sonra Baas Partisi içinde olsun olmasın kendisine rakip olan veya risk oluşturan bütün kişi ve grupları tasfiye etmeye başlamıştır. İdam, 'kaza' sonucu ölüm, hapis cezası veya sürgün şeklindeki bu tasfiyelerde, Saddam'ın en önemli dayanağı kendisine bağlı olan istihbarat ve güvenlik örgütleri olmuştur. Bu örgütlerin şekillenmesi sırasında aşiretçilik ve akrabalık ilişkileri önemli rol oynamıştır.

Ferhat PİRİNÇÇİ

Irak, Suriye ve Mısır'ın ardından Arap Ortadoğu'sunda darbeler sonucu iktidar değişimi yaşayan üçüncü ülkedir. 1958'de Monarşinin yıkılması ve cumhuriyetin ilanı ile sonuçlanan General Kasım darbesi ile başlayan darbeler serüveni, çok sayıda başarılı

ve başarısız girişimlerle devam etmiştir. Saddam Hüseyin'in 1979 yılında saray içi bir darbeyle iktidara gelmesinden sonra, 2003 yılındaki Amerikan işgaline kadar gerçekleştirilen darbe girişimleri başarısız olmuş ve Saddam Hüseyin iktidarını koruyabilmiştir.

Saddam Hüseyin İktidarına Kadar Irak'ta Başlıca Darbe Girişimleri

Tarihi	Yapan Kişi / Grup	Sonuç
14 Temmuz 1958	General Abdülkerim Kasım (Milliyetçi, Komünist, Baasçı gruplar)	Monarşi devrildi, Kral II. Faysal öldürüldü.
Mart 1959	Musul merkezli (Baasçılar ve Nasırcılar)	Başarısız, bastırıldı.
7 Ekim 1959	Baasçılar, (Saddam Hüseyin'in içinde yer aldığı suikast ekibi)	Başarısız, General Kasım'a suikast, yaralandı.
8 Şubat 1963	General Abdüselam Arif (Baasçılar ve Nasırcılar)	Başarılı, General Kasım öldürüldü, General Arif Devlet Başkanı oldu.
13 Kasım 1963	General Arif	Başarılı, Baasçılar tasfiye edildi.
14 Ekim 1964	Saddam Hüseyin ve Baasçılar	Başarısız, Saddam hapse girdi.
17 Temmuz 1968	Saddam Hüseyin ve Baasçılar	Başarılı, General Abdurrahman Arif devrildi, General Ahmed Hasan Bekir Devlet Başkanı oldu.
30 Temmuz 1968	General Bekir, Saddam Hüseyin	Başarılı, İktidarı pekiştirdi, Başbakan Albay Naif Faş'a Büyükelçi, Savunma Bakanı Albay Davut Ürdün'e Askeri Ateşe olarak atandı.
30 Haziran 1973	Albay Nedim Kazzar	Başarısız, Albay Nedim Kazzar yakalandı, idam edildi.
16 Temmuz 1979	Saddam Hüseyin	Başarılı, saray içi darbe, General Bekir çekildi, Saddam Hüseyin Devlet Başkanı oldu.
28 Temmuz 1979	Saddam Hüseyin	Başarılı, Saddam Hüseyin iktidarını konsolide etti.

Birçok kişi, Saddam Hüseyin dendiğinde 2003 Amerikan işgali sırasında askeri üniformasıyla yaptığı konuşmaları hatırlar. Hatta Saddam, hakkında idam kararı verildiğinde “bir asker olarak kurşuna dizilerek idam edilmek istediğini” ifade etmiştir. Ancak buna rağmen Saddam Hüseyin’in herhangi bir askeri geçmişi yoktur. İlkokuldan sonra askeri okula başvurmasına rağmen kabul edilmemiştir. Buna rağmen Baas iktidarında 1 Kasım 1974’te Korgenerallik rütbesi verilmiş, iktidarı tamamen ele geçirdikten sonra ise 17 Temmuz 1979’da Mareşalliğe yükselmiştir. Askeri hiçbir geçmişi olmayan Saddam Hüseyin’e ilişkin bu anekdot, aslında Saddam’ın uyguladığı politikalarla iktidara adım adım nasıl geldiğini de yansıtmaktadır. Zira Saddam Hüseyin, monarşi sonrasındaki Irak darbeler tarihinde asker kökenli olmayan ilk Devlet Başkanı olmuştur.

Henüz 22 yaşındayken monarşiyi deviren darbenin lideri Başbakan General Abdülkerim Kasım’a başarısız bir suikast düzenleyen ekibin içinde yer alan Saddam Hüseyin, ülkeden kaçarak Şam ve Kahire’de sürgün hayatı yaşamış; 1963’te General Kasım’ın devrilmesiyle Irak’a geri dönebilmıştır. Bu kez Baas’ı yönetimden tasfiye eden Devlet Başkanı Abdülsemel Arif’e darbe hazırlığındayken yakalanan Saddam, cezaevine girmiş 1966’da cezaevinden kaçarak 1968’e kadar yer altında Baas faaliyetlerini yürütmeye devam etmiştir.

Baas Partisi’nin General Ahmed Hasan el Bekir öncülüğündeki darbeyle Saddam Hüseyin adım adım iktidara yürümeye başlamıştır. Bu noktada Saddam Hüseyin’i tek başına iktidara getiren yolda iki faktör ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi 1968 darbesinin lideri General Bekir’le akrabalık ilişkisidir. Saddam’ı büyüten dayısı Hayrullah Tulfah General Bekir’in teyzesinin oğludur. Bu akrabalık ilişkisi Bekir için Saddam’ın en güvendiği adamı olmasında önemli bir rol oynamıştır. İkinci faktör ise Saddam’ın monarşinin devrilmesinden önce başlayan siyasal faaliyetleri ve tecrübeleridir. 1958, 1959, 1963 ve 1964’te iktidara çok yaklaşmasına rağmen girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması veya bir karşı darbeyle tasfiye edilmesi, Saddam Hüseyin’e istihbarat ve güvenlik örgütlerinin önemini öğretmiştir. Bu nedenle General

Saddam Hüseyin, monarşi sonrasındaki Irak darbeler tarihinde asker kökenli olmayan ilk Devlet Başkanı olmuştur.

Bekir 1968’de Devlet Başkanı olduğunda Saddam Hüseyin Devrim Komuta Konseyi (DKK) Başkan Yardımcısı olmasına rağmen perde arkasında olmayı tercih ederek, rejimin mevcut güvenlik ve istihbarat örgütlerinde revizyonlar yapmış ve yeni örgütlenmelere gitmiştir. Ancak en önemlisi, Saddam bu politikaları uygularken örgütlerin tamamını doğrudan kendine bağlamış ve kendisine tehdit oluşturan kişi ve grupları teker teker sistemden tasfiye etmiştir.

Saddam Hüseyin’in 1979’da Devlet Başkanlığına gelmesi, ‘kansız bir saray içi darbe’ olarak nitelenmektedir. Oysa Saddam iktidara adım adım gelirken de iktidara geldikten sonra da Irak’ta kan sürekli akmaya devam etmiştir. Saddam’ın iktidara gelmesinin ‘kansız’ olarak nitelenmesinin nedeni, Devlet Başkanı General Bekir’in hastalığını gerekçe göstererek Saddam lehine Devlet Başkanlığından çekilmesidir. Aslında geçiş yumuşak olmuştur. Zira 65 yaşında iktidarını Saddam’a devreden General Bekir öldürülmemiş, sürgüne gönderilmemiş, ailesiyle Irak’ta yaşamaya devam etmiş ve 1982’de ölmüştür. Cenazesi Saddam’ın katıldığı büyük bir devlet töreniyle defnedilmiştir. Irak darbeler ve karşı darbeler tarihine bakıldığında, devrilen veya başarısız darbe girişiminde bulunan kişiler ya öldürülmüş ya sürgüne gönderilmiş ya da hapse atılmıştır.

Saddam Hüseyin iktidara geldikten hemen sonra Baas Partisi içinde olsun olmasın kendisine rakip olan veya risk oluşturan bütün kişi ve grupları tasfiye etmeye başlamıştır. İdam, ‘kaza’ sonucu ölüm, hapis cezası veya sürgün şeklindeki bu tasfiyelerde, Saddam’ın en önemli dayanağı kendisine bağlı olan istihbarat ve güvenlik örgütleri olmuştur. Bu örgütlerin şekillenmesi sırasında aşiretçilik ve akrabalık ilişkileri önemli rol oynamıştır. Zira söz konusu örgütlere başta kendi doğum yeri olan Tikrit olmak üzere Dur, Şavkat, Huveyce, Beyji, Samarra, Ramadi, Felluce, Bakuba gibi

yerlerden Sünni Arap gençleri yerleştirmiştir. Bununla da yetinmeyen Saddam, bazı örgütlerin ve askeri birliklerin başına da kardeşleri ve kuzenleri gibi yakın akrabalarını getirmiştir.

Saddam Hüseyin'in saray içi darbeyle iktidara gelmesinin kısa vadeli sonuçlarına değinirken, aslında bu durumun 1968'de başlayan bir sürecin devamı olduğu göz adı edilmemelidir. Diğer bir ifadeyle, Saddam'ın 1979'da iktidara gelişinde 1968'den beri istihbarat ve güvenlik örgütlerindeki rolü ve tasfiyeleri en önemli faktördür. Bununla beraber 1979'dan sonraki dönemde Irak ve bölge tarihi açısından Saddam kaynaklı önemli gelişmeler söz konusu olmuştur.

Bunların başında 22 Eylül 1980'de başlayan İran-İrak Savaşı gelmektedir. Sekiz yıl süren ve yaklaşık bir milyon insanın ölümüne neden olan bu savaşın ardından, Saddam 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etmiştir. Bu işgalin sonrasında Irak'a kapsamlı uluslararası yaptırımlar uygulanmış, ülke içinde karışıklıklar çıkmış ve çıkarılmış, ancak buna rağmen Saddam iktidarını devam ettirebilmiştir. Saddam'ın bu dönemde devrilmemesinde, istihbarat ve güvenlik örgütleri ile akrabalık ve aşiretçiliğin önemli rolü olmuştur.

Saddam kaynaklı bölgesel düzeyde istikrarsızlığın sonuçları Irak özelinde daha kanlı ve acı izler bırakmıştır. Zira nüfusunun çoğunluğunu Şiiilerin oluşturduğu Irak'taki Saddam yönetimi, İran'la savaş başlamadan önce Dava Partisi'nin önde gelen ulemalarını idam etmiş, savaş esnasında kendi halkına kimyasal gazla saldırılar düzenlemiş ve halkı sürgüne göndermiştir. Kuzey Irak'taki Kürt gruplara karşı yapılan ve Halepçe katliamı olarak hafızalarda yer eden Enfal operasyonlarının sorumlusu Kimyasal Ali lakaplı General Ali Hasan el Mecid'tir. 2010'da idam edilen bu kişinin Saddam'ın teyzesinin oğlu olması, Saddam'ın iktidarında akrabalık ilişkilerine verdiği önemi göstermektedir.

Saddam Hüseyin 13 Aralık 2003'te yakalanmış ve yapılan yargılamanın ardından idama mahkûm edilerek 30 Aralık 2007'de asılarak idam edilmiştir. Saddam'ın mirası olan istihbarat ve güvenlik örgütleriyle Irak Ordusu ise Amerikan birliklerinin Bağdat'a girmesinden sonra 2003'te dağıtılmıştır. Saddam sonrası

1958, 1959, 1963 ve 1964'te iktidara çok yaklaşmasına rağmen girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması veya bir karşı darbeyle tasfiye edilmesi, Saddam Hüseyin'e istihbarat ve güvenlik örgütlerinin önemini öğretmiştir.

süreçte ABD'nin desteğiyle Irak Ordusu ve güvenlik kuvvetleri yeniden oluşturulmaya çalışılırken, Saddam'ın mirası etkisini hissettirmeye devam etmiştir. Zira Amerikan birliklerine ve Irak güvenlik güçlerine karşı yapılan ve Sünni direniş olarak tanımlanan 2003-2008 dönemindeki saldırılar, büyük ölçüde Saddam dönemi istihbarat ve güvenlik örgütleri tarafından yapılmakta veya organize edilmekteydi. Hatta günümüzde DAEŞ'in Ramadi ve Felluce'deki gövde gösterisinin ardından Musul'u işgal etmesi ve toprak kontrolünü muhafaza etmesi, Saddam dönemi subay ve güvenlik örgütlerinin yardımıyla açıklanmaktadır. Ayrıca 2003'ten beri yakalanamayan Saddam'ın en yakın arkadaşı ve dünürü olan Devlet ve DKK Başkan Yardımcısı İzzet İbrahim el Duri'nin, bu yardımda önemli rol oynadığı iddialar arasındadır.

Sonuç olarak Saddam Hüseyin, iktidara geliş yöntemi ve 2003'e kadarki iktidarıyla Irak ve bölge tarihinde derin izler bırakmıştır. Saddam'ın iktidardan devrilmesinden sonra da Irak özelinde ve bölge genelindeki etkisinin sona erdiğini söylemek zordur. Saddam'ın iktidara tek adam olarak gelmesinde ve iktidarının ancak bir işgalle sona ermesinde uyguladığı politikaların etkisi yadsınamaz. Bu politikaların bir kısmı Saddam Hüseyin'in kişiliği ve yaşadığı deneyimlerden, bir kısmı ise Irak'ın demografik ve siyasal yapısı ile darbeler tarihinden kaynaklanmaktadır. Günümüzde Irak'ta istikrarlı bir yönetim yoktur. Devlet yapısı hem territoryal hem de siyasal açıdan kırılğan durumdadır. Ancak Saddam sonrasında istikrarlı bir siyasal yapı kurulmuş olsaydı bile Saddam döneminin etkisini tamamen ortadan kaldırmak zor olacaktı. ○

Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi